

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH**

TEOLOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PSYCHOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**PROBLEMATIKA NÁHRADNÍ RODINNÉ
PÉČE ROMSKÝCH DĚTÍ**

Vedoucí práce: PhDr. Jan Polivka

Autor práce: Kristína Tunová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: prezenční

Ročník: III.

2009

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem zpracovala samostatně a s veškerou literaturou, kterou jsem uvedla v závěru práce.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě */v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou/* elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Janu Polivkovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

ÚVOD	6
1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	7
1. 1 Historie náhradní rodinné péče	7
1. 1. 1 Historie osvojení	7
1. 1. 2 Historie pěstounské péče	9
1. 2 Opatrovnictví a poručnictví	11
1. 3 Adopce	12
1. 3. 1 Zrušitelná adopce	13
1. 3. 2 Nezrušitelná adopce	13
1. 4 Pěstounská péče	14
1. 5 Ústavní výchova	15
1. 6 Mezinárodní adopce	17
2 RODINA	18
2. 1 Funkce rodiny	18
2. 2 Dělení rodin podle funkčnosti	19
2. 3 Poruchy rodiny ve vztahu k dítěti	20
2. 4 Poruchy rodičovství	21
3 ROMSKÉ ETNIKUM	21
3. 1 Historie Romů	22
3. 2 Tradiční způsob života Romů	29
3. 2. 1 Romové od dětství do dospělosti	29
4 ROMSKÁ RODINA	31
5 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE ROMSKÝCH DĚTÍ	33
5. 1 Romské dítě vychovávané neromskou rodinou	34
5. 2 Identita romských dětí	36
PRAKTICKÁ ČÁST	38
ZÁVĚR	52

Seznam použitých zdrojů	54
Seznam příloh.....	57
Přílohy.....	58
Abstrakt.....	69
Abstract in English.....	70

ÚVOD

Náhradní rodinná péče je v dnešní době již zcela běžná záležitost, ne tak běžná je však náhradní rodinná péče romských dětí. Romské etnikum je od majoritní populace odlišné, stejně jako je odlišně jakékoli jiné etnikum. Romové mají v dnešní společnosti zvláštní postavení, existuje velké množství předsudků, které se stále prohlubují.

Ve své bakalářské práci se budu zabývat především činnostmi, které je vhodné praktikovat pro výchovu a psychickou podporu a vyrovnanost dětí, jež jsou vychovávány v náhradních rodinách. Romské děti mají ztíženou situaci v tom, že nejsou vychovávány svými rodiči, ale ani stejným etnikem. Tuto práci jsem začala psát především proto, že jsem se o náhradní rodinnou péči zajímala již delší dobu. Spolupracovala jsem jako dobrovolnice s kojeneckým ústavem, měla jsem praxi v dětském domově a zajímala jsem se na svých praxích i o formální stránku náhradní rodinné péče.

V první části se budu zabývat historií náhradní rodinné péče a druhy náhradní rodinné péče. Objasním pojmy adopce, opatrovnictví, pěstounská péče a poručenství. Současně se zde budu věnovat ústavní výchově, funkci kojeneckých ústavů a dětských domovů.

Druhá kapitola je zaměřená na rodinu a rodinnou výchovu, osvětlím funkce rodiny, současně přiblížím poruchy rodičovství a poruchy rodiny ve vztahu k dítěti.

Dále se budu snažit o vymezení romské historie, pokusím se o stručné vymezení romského etnika a romské rodiny.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na problematiku náhradní rodinné péče romských dětí. Pokusím se zde osvětlit kroky vedoucí ke zdárné výchově romského dítěte.

Praktická část je zaměřena na průzkum názoru lidí na tuto problematiku, který bude proveden dotazníkovou metodou.

1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

„V náhradní rodinné péči vždy primárně hledáme pro určité konkrétní dítě co nejvhodnější formu náhradní rodinné péče a co nejvhodnější náhradní rodiče“¹

V této části se budu zabývat historií náhradní rodinné péče, druhy náhradní rodinné péče, ústavní výchovou a objasním pojem deprivací syndrom.

1.1 Historie náhradní rodinné péče

1.1.1 Historie osvojení

„Přijetí cizího dítěte za vlastní, upravené dnešním právním řádem, má ve své dávné historii zřejmě jednu zřetelnou tendenci hluboce zabudovanou do biopsychické výbavy, s níž lidský rod vstupuje na vývojovou scénu – totiž schopnost chránit nejen své vlastní dítě, nýbrž jakékoliv dítě – schopnost přijmout nejen své dítě, nýbrž i dítě cizí a pečovat o ně.“²

V historii se kromě toho, že se lidé ujímali opuštěných dětí, projevovala i tendence zbavovat se „přebytečných“ dětí. Lidé usmrcovali a jinak se snažili oprostít od dětí, které byly nechtěné. Zatracovali nejen děti cizí, ale i své. V dobách hladu, živelných katastrof a válek se s dětmi zacházelo jako s něčím nadbytečným. Život dospělého člověka měl mnohem větší cenu, než život dítěte. Děti se však zabíjely z mnohem pragmatičtějších důvodů. Někteří lidé, především s vyšším postavením ve společnosti, se

¹ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Str. 224.

² MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. Str. 15.

báli o svou pozici, děti bývaly zahubeny ze msty, strachu o mocenské postavení, žárlivosti, z obavy z degradace vlastní identity nebo pouze ze studu. Převážně děti ženského pohlaví byly mnohdy obětmi drastické, ale účinné regulace porodnosti.

Osvojení nabylo formu zákona pravděpodobně nejdříve ve starém Římě již v době republiky. V zákoně bylo vyjádřeno, že vztah mezi osvojitelem a osvojeným dítětem je podobný jako vztah mezi vlastním dítětem a jeho rodiči. Následně byly po vzoru římského práva formulovány právní podmínky osvojení téměř ve všech zemích Evropy. Tento proces však trval několik staletí. Vývoj adopce je téměř totožný s postupným vývojem kultury evropské společnosti a její postupnou humanizací. První fázi představuje již zmiňovaný starověký Řím. Do fáze druhé patří středověk a novověk až do konce 18. století. Je tomu tak proto, že křesťanství vneslo do postoje k dětem velice důležitý obrat, v němž se pro dítě zcela bezprávné dovolává milosrdenství. Byly zřizovány nalezince a útulky pro opuštěné děti. Děti formálně adoptuje pouze šlechta. Je to výborný společenský status pro levobočky v panovnických rodinách. Bohatí bezdětní manželé se pomocí adopce snaží zajistit pokračování rodu, nebo hledají náhradu za své zemřelé děti. Obyčejný lid se ujímá dětí příliš často ze zjištěných pohnutek, děti jsou levná pracovní síla. Osud nemanželských dětí se také velmi často řešil právě osvojením. Díky tomu jim bylo umožněno dosáhnout určitého společenského postavení. Nalezince byly trvalou zásobárnou dětí vhodných k adopci a později i k pěstounské péči. „*Osud sirotek a opuštěných dětí byl obvykle žalostný. Byly lacinou pracovní silou, měly nejnižší společenský status a po strážce hmotné živořily z milodarů nebo tzv. na obci.*“³ Doba osvícenství a následující století byla nazývána třetí fází. Nalezince se v této době stávají obecnou potřebou. Hlavní důraz se přesouvá z přežití dítěte na jeho výchovu.

³ MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. Str. 18

Za čtvrtou fází je považováno období první republiky. Rozvíjí se interdisciplinární věda o dítěti, pedologie. Začíná se klást velký důraz na blaho dítěte, nejen na zájmy osvojitele. Ochrana dítěte se v této době stává nepsaným celonárodním programem. Doba po II. světové válce je považována za fázi pátou. U nás byla preferována výchova kolektivní a potlačována výchova rodinná. Tato situace trvala až do roku 1963, kdy byla rodina znovu uvedena na první místo mezi výchovnými institucemi. Tím se otevřel nový pohled na adopci a později i na pěstounskou péči a další formy náhradní péče o dítě.

Podmínka věku byla dříve velice podstatným rysem právních ustanovení. Původně byla podmínkou věková hranice osvojitele minimálně padesát let, později byla tato hranice snížena na čtyřicet. Osvojit dítě si směl pouze bezdětný muž, až po nějaké době byla připuštěna možnost osvojení i ženě. Později muselo být dítě mladší o 18 let než osvojitel, ale bylo možné osvojit i vlastní nemanželské dítě. Osvojena mohla být i zletilá osoba. V roce 1949 bylo dosaženo rovnoprávnosti mezi dětmi manželskými a nemanželskými a byla proklamována rovnost mezi mužem a ženou v manželství. V platnost vstoupil v roce 1964 nový zákon o rodině, který platil až do roku 1998, kdy v platnost vstoupil nynější zákon.

1. 1. 2 Historie pěstounské péče

Na rozdíl od adopce, která má své kořeny v praktice odkládání dětí, můžeme za předchůdce pěstounské péče považovat instituci kojných. S institucí kojných, později i s chůvami, opatrovnicemi a pěstounkami se poprvé setkáváme ve starověku v městských státech řeckých a v Římě. Ve středověké Evropě patřily kojné a chůvy k běžnému služebnictvu panovnických dvorů. Bylo tomu tak proto, že těhotenství, porod a kojení se neslučovaly s ideálem ženské krásy. Ve Francii bylo dokonce běžnou praxí, že v době renesance se dítě svěřovalo na dva roky kojné, která se

o něj starala někde na venkově. Pokud dítě přežilo, což bylo spíše výjimkou než pravidlem, vzala si ho rodina zpět. Vývoj pokročil až v 18. století, což byla doba hromadného zřizování nalezinců. Placené chůvy však existovaly nadále, ale již pod názvem pěstounky. Dítě nadále po narození putuje k pěstounce na venkov, doba strávená zde se však prodloužila ze dvou na šest let. K pěstounkám jdou děti z nalezince, ale i ze zámožných rodin. V minulém století se pouze 15% nalezenců dožije deseti let. Do péče pěstounky přichází dítě po osmém dnu od narození. „*Pěstounka má být zdravá, poněkud majetná a mravně zachovalá, což dokazuje vysvědčením.*“⁴ Plat pěstounky byl narozdíl od dnešní doby sestupný podle věku dítěte. Farář musel každý měsíc navštívit pěstounku a potvrdit, že dítě dosud žije, teprve potom si mohla vyzvednout svou odměnu v pokladně nalezince. Výbava, kterou dítě dostalo, byla více než skromná, proto pěstounka doufala, že dostane nějaké peníze navíc od matky dítěte, většinou se však spletla.

Za doby první republiky se péče o mládež zlepšila. Pěstounská péče se v této době dělila na čtyři typy. Prvním typem byla pěstounská péče nalezenecká, která navazovala na pobyt dítěte v sirotčinci nebo nalezinci. Dítě bylo svěřeno do pěstounské péče většinou oběma manželům, a to do určitého věku dítěte. Výběr pěstounů zajišťoval ústav, staral se současně i o dohled nad výchovou dítěte. Druhým typem byla pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež. Děti vychovávali pěstouni, kteří byli pečlivě vybíráni. Museli být spolehliví a splnit několik podmínek, jako například mravní bezúhonnost, dobrý zdravotní i psychický stav, trvalé zaměstnání, stálé bydliště a schopnost zajistit dítěti řádnou výchovu. Pěstounská péče v takzvaných koloniích je třetím typem. Ačkoli tato myšlenka vznikla na Moravě, rychle se rozšířila i do Čech. Rodinné kolonie, které vznikaly v určité obci, v několika sousedních

⁴ MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. Str. 27.

obcích a v okrese měly hlavní výhodu v tom, že rodiny byly v blízkém sousedství, bylo snazší kontrolovat je a pomáhat jim s výchovou svěřených dětí, bylo – li to potřeba. Posledním typem byla pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, v tomto případě nebylo nutné soudní jednání. Později se děti svěřovaly tímto způsobem prarodičům nebo jiným příbuzným. Tento způsob přetrval až do konce 70. let.

Po druhé světové válce byly všechny formy pěstounské péče, vyjma pěstounské péče mezi příbuznými, zrušeny. Znovu se institut pěstounské péče obnovil až v roce 1973.

1.2 Opatrovnictví a poručnictví

„Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů.“⁵

Podle mého názoru je tato možnost nejlepší. Pokud se o dítě nemohou starat rodiče, bylo by pro něj nejvhodnější, aby se o jeho výchovu postaral někdo z příbuzných. Je jasné, že ne ve všech případech je tato varianta možná. Tato možnost se nejčastěji využívá, když oba rodiče zemřou. Rozhodnutí, zda je vhodné, aby bylo dítě svěřeno do péče někoho z příbuzných, je v pravomoci soudu. Opatrovníkem může být ustanovena fyzická osoba, která má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, svým způsobem života zaručuje řádný výkon této funkce v zájmu dítěte a

⁵ Zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů. §78.

s ustanoveným opatrovníkem souhlasí. Poručníkem se ustanovuje většinou ten, koho doporučili rodiče, není – li to v rozporu se zájmy dítěte. Pokud není rodiči doporučeno, ustanoví soud někoho z příbuzných, rodiny dítěte nebo jinou fyzickou osobu. Poručníky se mohou stát i manželé. Není – li ustanovena fyzická osoba, ujme se poručenství, na základě rozhodnutí soudu, orgán sociálně - právní ochraně dětí.

1.3 Adopce

„Adopce (osvojení) je nejvyšší a pro dítě z právního hlediska nejvýhodnější typ náhradní rodinné péče. Jde o označení situace, kdy dospělý přijme dítě za vlastní. To tím pádem získává stejné právní postavení jako vlastní dítě dotyčného.“⁶

Adopce je státem garantovaná a zákonem ošetřená forma náhradní rodinné péče, při které přijímají manželé či jednotlivci za vlastní opuštěné dítě a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by byli biologickými rodiči. *„Osvojením vzniká mezi osvojiteli a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi. Vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou osvojením zanikají.“⁷* Děti vhodné pro osvojení jsou děti, u kterých se předpokládá méně problémový zdravotní a psychomotorický vývoj a které je možné předat do rodinné péče především v raném věku. Pokud má někdo zájem stát se adoptivním rodičem, musí splňovat několik podmínek. Osvojit lze pouze nezletilé dítě, věkový rozdíl mezi dítětem a osvojitelem má být přiměřený, za přiměřený je považován věkový rozdíl, který je mezi 20 a 40 lety. Jako společné si dítě může osvojit pouze manželský pár. Osvojit dítě si však může i jedinec. Výhodou adopce je, že si budoucí rodič může zvolit pohlaví, věk a

⁶ www.wikipedia.cz.

⁷ BUBLEOVÁ, V., BENEŠOVÁ, L. *Hledáme nové rodiče*. Str. 6.

etnickou příslušnost dítěte. Osvojení je považováno za nejlepší formu náhradní rodinné péče. Osvojitelé jsou motivováni především snahou o doplnění své rodiny, a proto jsou jejich nároky na dítě často vyšší, až nereálné. Z tohoto důvodu se čekací doba může protáhnout až na několik let.

V případech, kdy se dítě, jež je právně volné, nepodaří umístit do náhradní rodiny v rámci České republiky, je zde možnost mezinárodní adopce. V tomto případě je dítě adoptováno nějakou rodinou v zahraničí. Tato rodina musí být prověřena a splňovat veškeré normy nutné k adopci.

1. 3. 1 Zrušitelná adopce

Zrušitelná adopce je považována za adopci prvního stupně, je to situace, kdy práva a povinnosti rodičů přecházejí na adoptivní rodiče, ale v rodném listě dítěte jsou stále uvedeni biologičtí rodiče. Tento druh adopce se využívá při osvojení dítěte mladšího jednoho roku, protože nezrušitelného osvojení lze využít pouze u dětí staršího než jeden rok. Tento druh osvojení lze kdykoli zrušit.

1. 3. 2 Nezrušitelná adopce

Je to adopce druhého stupně. Od adopce prvního stupně se odlišuje tím, že osvojitelé jsou zapsáni do rodného listu na místo biologických rodičů. Toto osvojení nelze zrušit. Osvojit dítě může manželský pár, manžel nebo manželka rodiče dítěte nebo jednotlivec. V případě osvojení jednotlivcem je důležitou podmínkou, že osvojení bude plnit své společenské poslání. O osvojení rozhoduje soud.

1. 4 Pěstounská péče

„Dítě do pěstounské péče si častěji berou manželé s vlastními dětmi nebo nedobrovolně bezdětné páry jako sourozence k prvnímu osvojenému, když nechtějí dlouhou dobu čekat na další osvojení.“⁸

Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů; jedinou hmotně právní podmínkou je zájem dítěte. Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu) žádá souhlas zákonného zástupce dítěte.

O pěstounské péči rozhoduje soud. V některých případech je možná návštěva biologických rodičů. Mají možnost rozhodovat o některých věcech týkajících se dítěte. Stejně jako pěstounskou péči soud dovolí, může ji v některých případech zrušit. Pěstounská péče je určena především dětem, které ze zdravotních nebo sociálních důvodů nemohou být osvojeny. Často jde o děti starší a skupiny sourozenců. Pěstounská péče je placená. V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče - individuální a skupinová. Individuální probíhá v běžném rodinném prostředí, skupinová v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách.

Cílem pěstounské péče jako instituce je poskytnout náhradní rodinné prostředí, pokud nemohou vyrůstat v prostředí své biologické rodiny, a to dlouhodobě, když ústavní péče narušuje či ohrožuje jejich vývoj a pokud nemohou být z nejrůznějších důvodů svěřeny do osvojení.

Žadatelů o pěstounskou péči je spíše nedostatek. Mnohdy mají pěstouni ve své péči více dětí, ať už jsou to sourozenecké skupiny nebo děti

⁸ KONEČNÁ, H. *Na cestě za dítětem*. Str. 87.

bez příbuzenského vztahu. Velké rodiny zde nejsou výjimkou. Svěření do péče někoho jiného než vlastních rodičů se využívá spíše ke krátkodobému řešení situace dětí v případech, kdy ani jeden z rodičů nemůže náležitým způsobem zajistit výchovu dítěte.

1.5 Ústavní výchova

Ústavní výchova má několik možností, a to dětský domov, diagnostický ústav, dětský domov se školou a výchovný ústav. Dětem, které jsou v jednom z těchto zařízení umístěny, je poskytováno plné přímé zaopatření, a to stravování, ubytování a ošacení, učební potřeby a pomůcky, úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání, úhrada nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyla péče vyžádána zákonnými zástupci dítěte, kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení, úhrada nákladů na dopravu do sídla školy. *„Do zařízení jsou umísťovány i děti s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami řeči, popřípadě s více vadami, u nichž byla nařízena ústavní výchova, uložena ochranná výchova nebo nařízeno předběžné opatření, pokud stupeň zdravotního postižení neodpovídá jejich umístění do ústavu sociální péče nebo do specializovaného zdravotnického zařízení. Pro tyto děti zařízení zajistí vhodné podmínky úpravou denního režimu a vybavenosti zařízení, jejichž přiměřenost posoudí příslušný praktický lékař pro děti a dorost, s nímž zařízení uzavřelo smlouvu o poskytování zdravotní péče. Dále zajistí odpovídající vzdělávací, terapeutický a sociálně rehabilitační program nebo zabezpečí jejich týdenní pobyt v internátu školy podle typu jejich postižení a prostřednictvím příslušného zdravotnického zařízení i*

specializovanou zdravotní péči.“⁹ Dětský domov je internátní výchovné zařízení pro výkon ústavní výchovy dětí a mládeže. Zajišťuje výchovnou, hmotnou a sociální péči mládeži s normálním duševním vývojem, která ze závažných důvodů nemůže být vychovávána ve vlastní rodině a nemůže být osvojena nebo umístěna v jiné formě náhradní rodinné péče. Rozlišujeme dva typy dětských domovů, jsou to dětské domovy internátního nebo rodinného typu. Dětský domov internátního typu podle věku dětí zahrnuje několik výchovných skupin, každou tuto skupinu vede několik vychovatelů, kteří se střídají ve službách. Důsledkem je narušení podmínek k vytvoření citových vazeb mezi dětmi a vychovateli. Dětský domov rodinného typu je takový, ve které tvoří rodinnou skupinu 6-10 dětí, o které se starají vychovatelé, kteří v domově žijí. Diagnostický pobyt v zařízení má zajistit co nejkomplexnější poznání individuální problematiky a dynamiky obtíží dítěte. Na základě průběžných poznatků během pobytu v diagnostickém ústavu a konečných závěrů je pak možno stanovit opatření vedoucí k nápravě stávajícího nevhodného chování či celkové situace dítěte. Důvody k vřazení dítěte do diagnostického ústavu mohou být na straně rodičů, širší rodiny či obecně sociálního prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, nebo na straně dětí samotných. Scházejí se zde převážně děti poznamenané nedostatečnou či nepřiměřenou primární péčí. V jejich rodinném zázemí se vyskytovalo například materiální či sociální a psychické zanedbávání, zneužívání, týrání. Dětský domov se školou je státní školská instituce pro realizaci ústavní a ochranné výchovy. *„Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná*

⁹ *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. §2/12.*

*výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.*¹⁰

1. 6 Mezinárodní adopce

Dalším typem adopce je mezinárodní adopce. Mezinárodní adopce je mnohdy jedinou možností, jak umístit dítě do náhradní rodiny. Tato možnost je využívána především v souvislosti s romskými dětmi.

Při tomto druhu adopce se rodiči stávají lidé ze zahraničí, kteří mají zájem osvojit si dítě z jiné země. Důvody jsou různé. V určitých státech se osvojení dítěte z ciziny bere dokonce jako známka společenského postavení. Mezinárodní adopce je upravenou Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodní adopci, která byla 29. 5. 1993 vypracována a přijata Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého. Dne 1. 6. 2000 vstoupila tato úmluva v platnost i v České republice a spolu se zákonem č. 359/99 Sb., o sociální právní ochraně dětí, umožňuje adopci dětí do a z ciziny. Haagská úmluva dále stanoví postup při adopci dítěte do zahraničí, definuje právo dítěte na přednostní adopci v zemi jeho původu, určuje povinnosti a kompetence jednotlivých institucí, zaručuje biologickým rodičům anonymitu a zásadně vylučuje jakékoliv zisky z adopcí. Zároveň nařizuje signatářským státům, aby na svém území určily jeden ústřední orgán, který bude za adopce dětí do zahraničí odpovědný. U nás tuto funkci zprostředkovatele plní Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně.

Díky mezinárodní adopci mají především romské děti větší šanci na umístění do nové rodiny.

¹⁰ *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. §14.*

2 RODINA

„Rodina je skupina osob navzájem spjatých pokrevními svazky, manželstvím nebo adoptí, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Existuje několik variant uspořádání rodiny. Základní rodinu tvoří muž a žena a jejich děti, zatímco rozšířená rodina zahrnuje prarodiče, tety, strýce a bratrance. Další modely jsou polygamní rodiny a rodiny s jedním rodičem.“¹¹

2.1 Funkce rodiny

Biologickoreprodukční funkce rodiny má velký význam jak pro jedince, kteří díky ní tvoří rodinu, ale i pro společnost jako celek. *„Z pohledu biologického je rodina způsob, jímž lidstvo zajišťuje svoji reprodukci a setrvání mezi živočišnými druhy.“¹²* Společnost potřebuje stabilní reprodukční základ pro svůj zdárný rozvoj, proto je především v jejím zájmu, aby se rodil dostatečný počet dětí, proto aby byly tyto perspektivy naplněny. Podstata této funkce se nemění, ve většině zemí je dítě často vnímáno jako překážka v profesním růstu a vlastní seberealizaci rodičů, současně v rodinách s nižšími příjmy je dítě bráno jako určitý přepych. Proto je v těchto zemích pozorován úbytek dětí. Současně se čím dál větší počet žen rozhodne mít děti až ve vyšším věku než bylo zvykem dříve.

Další funkcí je sociálně - ekonomická funkce rodiny, jež zahrnuje řadu aspektů. Rodina je chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Dospělí členové rodiny se ekonomicky zapojují svou prací a současně je rodina velice důležitým spotřebitelem. V dnešní době,

¹¹ www.wikipedia.cz

¹² HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. Str. 1.

kvůli ekonomické krizi, se častěji v rodinách objevují poruchy ekonomické funkce projevující se v hmotném nedostatku rodin.

Jisté změny lze pozorovat i ve funkci ochranné, spočívající v zajišťování životních potřeb všech členů rodiny. Před rokem 1990 plnil částečně tuto funkci stát, dnes je však plně na rodině.

Rodina též učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si způsoby chování, které jsou uznávány danou společností, vede dítě k osvojení si základních návyků běžných ve společnosti, čímž plní socializačně – výchovnou funkci.

Rodina je také institucí, která by měla pamatovat na rekreaci, relaxaci a zábavu. Tyto aktivity jsou nejdůležitější pro děti, ale týkají se i ostatních členů rodiny. Plnění této funkce se projeví především v tom, do jaké míry tráví členové rodiny volný čas pohromadě, jakým zájmovým činnostem se věnují a jak tráví dovolené.

Poslední funkcí je emocionální funkce rodiny, která je ovšem zásadní a nezastupitelná. Žádná jiná instituce nedokáže vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty jako rodina sama. Bohužel lze od 90. let minulého století v důsledku všech změn pozorovat, že přibývá rodin, které tuto funkci plní jen s velkými obtížemi, nebo ji neplní téměř vůbec. Narůstá počet citově deprivovaných, nebo i týraných dětí.

2.2 Dělení rodin podle funkčnosti

Funkční rodina je taková, která je v podstatě intaktní, je v ní zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Těchto rodin je v dnešní společnosti většina. Dalším typem je rodina problémová, což je taková rodina, v níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, tyto poruchy však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Taková rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či za jednorázové nebo krátkodobé pomoci zvenčí kompenzovat tyto problémy. Dysfunkční rodina

je chápána jako rodina, ve které se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny bezprostředně ohrožující nebo poškozující rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. V tomto případě není rodina schopna tyto problémy řešit sama, a proto potřebuje pomoc zvenčí. Afunkční rodina nebo také rodina nefunkční je taková, ve které jsou poruchy tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. V takovém případě je pro dítě nejlepší odebrat ho z této rodiny a umístit ho do rodiny náhradní nebo do některého zařízení pro děti, neboť sanace takové rodiny je již zcela bezpředmětná.

2.3 Poruchy rodiny ve vztahu k dítěti

Rodičovství je pro většinu lidí naprosto přirozenou součástí života. Existuje však mnoho vlivů, které působí negativně na schopnost přijmout a zvládat rodičovskou roli. Dalo by se říci, že poruchy rodiny ve vztahu k dítěti vznikají v případech, kdy rodiče neumí, nechtějí nebo nemohou se o dítě starat a dělat to, co je potřebné pro zdárný vývoj dítěte.

Pokud se rodiče o dítě nemohou starat, jsou hlavními důvody nepříznivé přírodní podmínky a situace, nebo poruchy fungování celé společnosti anebo je narušen celý rodinný systém.

V případě, že se rodiče neumějí či nedovedou starat o dítě, jsou na vině situace, kdy nejsou rodiče schopni uspokojit dětem jejich základní potřeby, často z důvodu vlastní nezralosti, rodiče často nejsou schopni vyrovnat se se zvláštními situacemi, jimiž může být například mimomanželské, hendikepované dítě, či dítě přijaté do náhradní rodiny, situacemi, kdy nejsou schopni přijmout základní společenské normy a nedokážou zabezpečit minimálně přiměřený vývoj. Dala by se sem zařadit i situace dětí rozvádějících se či rozvedených rodičů, kteří nevědí, jak si počínat v těchto konfliktních podmínkách, situace, kdy rodiče dětem ubližují a používají je jako nástroj pro svou nenávist a odpor vůči druhému rodiči.

Patří sem i situace, kdy se rodič nemůže o své dítě starat, neboť druhým rodičem, který má dítě ve své péči, je mu v tom zabraňováno. Pokud se rodiče nechtějí o dítě starat, je příčinou většinou porucha osobnosti rodičů nebo jednoho z nich, rodiče si náležitě neplní své povinnosti. Zájem rodičů není dobrý. Děti nemají potřebnou péči, rodiče dokonce své děti opouštějí. Péče je nedostatečná nebo dokonce žádná. V případě, že rodiče dítě týrají a zneužívají, mají k dětem nepřátelský vztah, vědomě jim ubližují, týrají je a zneužívají, jsou děti ohroženy na fyzickém i duševním zdraví. Takové zacházení může vést až ke smrti dítěte. Jsou však i případy, kdy se rodiče o dítě nadměrně starají, což znamená, že se dítěti dostává větší pozornosti než je třeba. Nadměrná péče a zájem o ně vede k rozmazlování, nepřipravenosti na samostatný život a nerespektování druhých.

2.4 Poruchy rodičovství

Nejčastější typy poruch rodičovství jsou takové, kdy je dítě ihned po narození odvrženo, v extrémních případech likvidováno, patří sem také případy, kdy si rodiče po porodu dítě ponechávají, ale nedochází k jeho plnému přijetí, také případy, kdy jsou rodiče velmi mladí, tudíž nejsou připraveni na to, aby se starali o dítě, jindy jsou to rodiče ve vyšším věku, kteří se o dítě již nedokážou starat tak, jak by měli a jsou častokráte přehnaně úzkostliví, do této skupiny patří i případy, kdy je dítě od narození vychováváno pouze jedním rodičem.

3 ROMSKÉ ETNIKUM

„Národ, který se ve středověku začal objevovat po Evropě, Balkánu, později také na Kavkaze a v Rusku, ale i v Anglii a Skotsku, a jehož původ je dodnes trochu zahalen tajemstvím. Národ, který dnes zaměstnává stránky novin a v minulosti - a bohužel často i dnes - je opovrhován a nenáviděn především pro to, že má jiné zvyky a chování (tak odlišné od

evropského) a které si s sebou nese po staletí na své pouti světem, přesto že donedávna neměl písemnou kulturu.“¹³ Romové jsou etnikum pocházející z Indie, v současné době žije velká část Romů v Evropě, ale i na jiných světadílech.

„Gej'om, gej'om
Gej'om, gej'om, lungone dromenca,
Malad'il'om bachtale Romenca.
Aj, Romale, aj čhavale.
Aj, Romale, aj čhavale.
Aj, Romale, khatar tumen aven?
Le čerenca, bachtale dromenca?
The man esas bari familija,
Murdardža la e ka'li legija.
Aven manca sa lumjake Roma
Kaj phu'ile le Romenge droma.
Ake vrjama – uš'či Rom akana
Amen chu'aha the mišto keraha.
Aj Romale, aj čhavale,
Aj Romale, aj čhavale.
Romská hymna“¹⁴

3.1 Historie Romů

Romové jsou národem pocházejícím z Indie. Pojem Cikáni, jak jsou Romové označováni a v mnohých případech se tak nazývají i oni sami, v sobě krom Romů má i Sinty. Označení Cikáni by se tudíž mělo používat jako souhrnné označení větví národa pocházejícího z Indie. „Existuje jen

¹³ www.lache-chave.cz

¹⁴ www.Wikipedia.cz

*málo psaných pramenů, z nichž můžeme čerpat poznatky o ranějších dějinách Cikánů. Prameny z doby, kdy historických zmínek začíná přibývat navíc pocházejí bez výjimky od lidí, kteří stáli vně společenství Cikánů a jejich zprávy jsou ovlivněny předsudky, neznalostí a nepochopením.*¹⁵

Již v Indii patřili Romové k nejnižším společenským vrstvám. Za období odchodu Romů z Indie se běžně považuje 9. století a spojuje se s arabskými vpády nebo s hladomorem, který se zde v této době vyskytoval. Druhá příčina se zdá být pravděpodobnější. Mnohé rody z vesnic postižených hladomorem odcházely do nejrůznějších a nejvzdálenějších koutů Indie, kde nacházely možnost alespoň nějak se uživit, i když prodejem falešných kořinek lásky. V novém etnickém a společenském prostředí se tyto zubožené rodové skupiny, odštěpené od své původní kasty, stávaly novou kastou obvykle s nižším společenským statutem.

První zmínka o romských skupinách, které emigrovaly z Indie, je z území dnešního Iránu, odtud pokračovaly v migraci dále na západ. Jejich cesty se rozdělily na území malé Asie, jedna část putovala přes severní Afriku a s největší pravděpodobností se usadila na Pyrenejském poloostrově, hlavním směrem migrace druhé skupiny byl pravděpodobně Balkánský poloostrov. Na své cestě se Romové na různých místech usazují a potomci těchto migrantů dnes tvoří romské osídlení v Sýrii, Arménii, na Pyrenejském poloostrově.

Na území západní a střední Evropy se Romové objevují pravděpodobně již ve 13. nebo 14. století a zcela nepochybně potom v 15. století. První Romy přivedl, podle pověsti, uherský král Ondřej II. ze své výpravy

¹⁵ FRASER, A. *Cikáni*. Str. 12.

do Jeruzaléma. V roce 1322 je zaznamenán pobyt Romů v okolí Spišské Nové Vsi na Slovensku. V Dalimilově kronice byla v roce 1314, v souvislosti s mongolským vpádem do Evropy, první zmínka o Romech v českých zemích. Zda jde ovšem právě o Romy, není vůbec jisté. Další zmínkou o Romech v českých zemích může být zápis v popravčí knize pánů z Rožmberka, kde je v souvislosti s výsledkem na útrpném právu zapsáno, že členem jedné loupeživé skupiny byl také Cikán. Ovšem i tento zápis je zpochybnitelný v tom smyslu, že se jedná pouze o přezdívku. Jméno „Cikán“ bylo na počátku 15. století užíváno i v šlechtických kruzích. *„První zprávy o Romech na našem území jsou z doby krátce po roce 1400. V té době se pohybovali střední Evropou v poměrně velkých skupinách vedených stařešiny, kteří si často počínali diplomaticky pozoruhodně obratně.“*¹⁶ Za první nespornou zmínku o Romech na území českých zemí je pak pokládán zápis zařazený do Starých letopisů českých.

V době svého příchodu do střední a západní Evropy byli Romové přijímáni v souvislosti s egyptskou legendou o svém původu kladně. Podle této středověké legendy Romové za svého pobytu v Egyptě odmítli poskytnout útočiště prchající Svaté rodině před Herodesem a pro tento hřích jsou proto odsouzeni k putování po světě, jako k formě pokání.

V záznamech italských, francouzských a německých cestovatelů se píše, že už ve 14. století byla u města Modonu rozsáhlá kolonie usedlých cikánských kovářů, ševců, tkadlen, kteří ve svém řemesle byli velice zruční. *„O poměrně dobrém prvotním přijetí Romů svědčí mj. fakt, že císař Zikmund Lucemburský vydal dva ochranné glejty pro skupiny Romů pod vedením vlastních „vojvodů“. První z těchto ochranných glejtů byl vydán na kostnickém koncili v roce 1417 a druhý byl vydán pro skupinu pod vedením „vojvody“ Ladislava na Spišském Hradě 17. 4. 1423. Podle tohoto ochranného glejtu měli poddaní i vrchnost zajistit bezpečnost Romů*

¹⁶ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Str. 14.

při jejich putování.“¹⁷ Zdroje obživy Romů v tomto období nejsou přesně známy. Šlo zřejmě o provozování řemesel jako bylo kovářství a další zpracování železa nebo další řemesla, která bylo možné vykonávat při kočovném způsobu života. Dalším zdrojem příjmů mohla být různá hudební a artistická vystoupení spolu s čarováním, což bylo hádání z ruky nebo léčení lidí a zvířat.

Postavení Romů ve střední a západní Evropě se začalo měnit od počátku 16. století, kdy byl započat proces jejich pronásledování, který vyvrcholil v 18. století. Hlavním důvodem ke změně postavení Romů byly turecké výboje, protože byli Romové často považováni za špehy a stoupence Turků. V renesanční společnosti byla tmavá barva kůže považována za neestetickou. Řemeslo začalo být kontrolováno jednotlivými cechy, proto Romové nenacházejí uplatnění ve vykonávání řemesel. Což zřejmě vedlo k nelegálním způsobům obživy, což byly především drobné krádeže. Vzhledem k antropologické odlišnosti potom snadno vzniklo přesvědčení o nepřijatelnosti pobytu Romů v jednotlivých evropských zemích.

V českých zemích na tento vývoj jako první zareagovaly moravské zemské sněmy, český král Ferdinand I. nařídil ve svých mandátech z let 1545 a 1549 vyhoštění Romů ze země a odevzdání všech zbraní, které vlastnili. Tyto mandáty vedly pouze k tomu, že byly romské ženy a děti topeny, protože neměly kam odejít vzhledem k tomu, že v okolních zemích platila obdobná nařízení týkající se Romů.

V souvislosti s budováním osvícenského absolutismu, zosobněného v českých zemích Marií Terezií a Josefem II., došlo v posledním dvacetiletí 18. století k pokusu o úředně nařízené usazení Romů. Marie Terezie zprvu pokračovala v tvrdé represivní protiromské politice. V roce 1749 nařídila panovnice vyhoštění Romů spojené se zmrskáním. O nový

¹⁷ www.rommuz.cz

přístup k Romům se pokusil až její nástupce Josef II. V roce 1784 nařídil usazení Romů na majetku tzv. náboženského fondu. Cílem byla asimilace Romů a jejich přeměna na rolníky.

„Rozvoj manufakturní výroby a industrializace pouze prohlubovali postupnou pauperizaci Romů. Před první světovou válkou byli ještě téměř všichni romští dospělí negramotní a diskriminace majoritní společnosti jim prala motivaci ke vzdělání.“¹⁸

Období těsně po vzniku Československé republiky v roce 1918 nepřineslo pro Romy zpočátku žádnou podstatnější změnu. Nadále se proti nim uplatňovaly rakousko-uherské právní normy. Od roku 1927 platil diskriminační zákon o potulných Cikánech a dokonce byl na některých místech vyhlášen zákaz vstupu Cikánům. Od počátku dvacátých let se začaly objevovat petice venkovských obcí volající po přijetí zákona, který by dále omezoval pohyb Romů. Vzorem pro tento zákon se stal francouzský zákon o kočovnicích z roku 1912 společně s bavorským zákonem "o cikánech a zahalečích" z roku 1926. Československá úprava "cikánské otázky" patřila k nejdůslednějším, ve 30. letech byla dávana za vzor na mezinárodních kriminalistických konferencích. Iniciátorem přijetí zákona se stala především agrární strana. Zákon o potulných Cikánech z roku 1927 se vztahoval na kočovné Romy, tuláky a "osoby žijící po cikánském způsobu". Kočovat a tábořit bylo možné pouze v rámci jednotlivých rodin na základě kočovnického listu. Kočování se také mohlo stát důvodem k odebrání dětí, to se však příliš nevyužívalo. Všechna tato opatření diskriminovala především kočovné Romy, mohla se však uplatnit i na Romy usazené. Na druhé straně byla první republika dobou, kdy někteří Romové získali střední i vysokoškolské vzdělání. V roce 1936 hlásaly noviny titulek První cikánský advokát na Moravě. „ *To opravdu není urážka, jak by se při letmém pohledu na titulek zdálo, ale skutečnost,*

¹⁸ FRASER, A. *Cikáni*. Str. 271 – 272.

že Morava dala světu prvního cikánského advokáta, to jest diplomovaného JUDra, jenž překonal v sobě všechny kočovné pudy neklidné orientální rasy a dal se na řádná studia.“¹⁹Mezi předválečné způsoby obživy Romů patřila tradiční řemesla, která byla ovšem postupně nahrazována námezdní prací v průmyslu a v zemědělství, případně různými druhy podomního obchodu a překupnictví.

Po okupaci českého pohraničí začala být na území, přiřčeném k Německu, okamžitě aplikována říšskoněmecká nařízení. Na základě říšskoněmeckého výnosu z 8. 12. 1938 o potírání cikánského zlořádu, byl v listopadu 1939 proveden soupis „Cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po cikánském způsobu“. Většina Romů žijících v tzv. Sudetech byla později, podobně jako Romové z protektorátu, uvězněna v koncentračních táborech. Po obsazení zbytku Československa 15. 3. 1939 vznikl tzv. Protektorát Čechy a Morava. Vyhláška ministerstva vnitra o zákazu kočování byla inspirována podobným opatřením v Německu. Protektorátní ministerstvo vnitra informovalo zemské úřady v Praze a v Brně o tom, že je jim uloženo vyzvat všechny Cikány, aby se do konce ledna 1940 trvale usadili a zanechali kočování. Na základě této vyhlášky došlo skutečně do začátku února k usazení všech dosud kočujících Romů. Prvorepublikové údaje byly považovány za nespolehlivé, vzhledem k tomu, že zahrnovaly i množství neromské společnosti žijící kočovným nebo polokočovným způsobem života. Již před vznikem protektorátu schválila vláda nařízení o kárných pracovních táborech, ve kterých měli být internováni muži bez zaměstnání. Předpokládalo se, že se bude jednat především o romské muže. Nástup Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora na podzim 1941 znamenal zvýšení kontroly nacistických okupačních úřadů nad děním v protektorátu. Rok 1942 se stal zlomovým rokem v řešení tzv. cikánské otázky nejen

¹⁹ MACHÁLKOVÁ, E. *Memoáry romských žen – Sága rodu Holomků*. Str. 25.

v Protektorátu Čechy a Morava, ale i v nacistické Evropě. V letech 1942 a 1944 bylo odvezeno na 2618 osob. Z toho 123 romských mužů a 121 romských žen. Dne 2. 8. 1942 došlo k sepsání všech Romů. Jednotlivé četnické a policejní orgány na základě údajů předvedených osob vypracovaly obsáhlou dokumentaci o každé rodině i o jednotlivci. Rozhodnutí, zda se jedná o Roma nebo romského míšence, bylo ponecháno na jednotlivých policejních úřadech provádějících soupis. Důraz byl kladen na zjištění původu rodičů a prarodičů. Podle nacistické pseudovědecké teorie byl za tzv. cikánského míšence považován každý, kdo měl mezi svými 8 předky alespoň jednoho Roma. V prosinci 1942 vydal šéf německé policie a SS Heinrich Himmler výnos o deportacích Romů do koncentračního tábora v Osvětimi II. - Birkenau. Nejprve měli být deportováni vězni protektorátních cikánských táborů. Z důvodu výskytu epidemie tyfu v Letech u Písku i v Hodoníně u Kunštátu byli jako první deportovaní Romové ponechání dosud na svobodě. „Bylo jasné, že válka skončí a že Němci prohrají – ale dožijeme – li se my toho konce živí a zdraví, to jasné nebylo.“²⁰ Po osvobození se vrátilo 583 bývalých romských vězňů z koncentračních táborů, což znamenalo téměř úplnou genocidu romského obyvatelstva.

„Po válce jsme čekali, kdo se vrátí z koncentráku, Z otcovy strany se asi z šedesáti lidí vrátila jen neteř – dvacetiletá Emila, dcera otcova bratra Karla.“²¹ Po 2. světové válce do Československa migrovali Romové především za prací. Bylo zakázáno kočování a romští obyvatelé se museli nastálo usídlit. V 60. letech se projevovala snaha rozptýlit romskou menšinu a zbavit se tak nepřizpůsobivých romských osad. V roce 1968 došlo k jisté celospolečenské demokratizaci poměrů. Toho využili

²⁰ LACKOVÁ, E. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. Str. 138.

²¹ KOZÁKOVÁ, K. *Memoáry romských žen – Cesta životem v cikánském voze*. Str. 39.

Romové a založili první romskou organizaci „Svaz Cikánů-Romů“. Tato organizace se snažila o udržení a propagaci romské kultury a snažila se také pomáhat v řešení sociálních problémů. Na počátku 70. let se snažili o integraci Romů. Částečné podpory se dostalo i romskému jazyku. Tato aktivita skončila v roce 1973, kdy byl Svaz Cikánů-Romů na nátlak státních orgánů zrušen. O tom, že se atmosféra poněkud uvolnila, by se dalo hovořit až v polovině 80. let, kdy bylo vzácně možné v malých nákladech publikovat v romštině a bylo možné začít hovořit o romské kultuře.

„Nesmíme se dívat na minulost jako na minulost národa, ale na minulost lidí žijících na určitém území. Nesmíme se již déle nazývat Čechy, Němci, Romy, ale občany té a té země.“²²

3.2 Tradiční způsob života Romů

Je samozřejmé, že mezi tradičním způsobem života majoritní společnosti a Romů jsou rozdíly, které vyplývají především z rozdílného pojetí života. Již v rozdílné demografické struktuře romské komunity a Čechů je patrný rozdíl. Způsob života Romů je jiný také proto, že Češi uznávají jiné hodnoty než Romové a naopak. Pro romskou komunitu je mnohem důležitější zaměření na rodinu než na kariéru.

3.2.1 Romové od dětství do dospělosti

Generace v romské rodině nebyly vůči sobě v opozici, ale tvořily vše společně. Dítě se díky přítomnosti velké rodiny učilo rychle navazovat sociální kontakty. Děti a dospělí se vzájemně respektovali. Dítě, které bylo dobře vychované, mělo svou rodinu v úctě a prostřednictvím sebe vždy prezentovalo i svou rodinu. Romské dítě se učilo tím, že se plně účastnilo

²² JAKOUBEK, M. *Cikáni a etnicita*. Str. 145.

společenského dění v komunitě a napodobovalo starší. Vždy si však bylo vědomo, jaké chování je vhodné pro jeho věk. V útlém věku dbala na dítě matka společně s prarodiči, v pubertě dohlížel na děti otec, který byl přísnější. Ve výchově byly brány ohledy na pohlaví dítěte. Chlapci pracovali společně se svými otci, dívky s matkami. Každé dítě mělo své povinnosti. Chlapec se učil otcovu řemeslu tím, že mu pomáhal. Dívka se učila především být dobrou ženou i budoucí snachou. Pomáhala matce pečovat o mladší sourozence, připravovat jídla, chodila s matkou prodávat výrobky na trh a podobně. Pokud ještě dívka nebyla vdaná, mohla chodit do společnosti otce, bratra nebo svého budoucího manžela. Když se vdala, odcházela zpravidla do rodiny svého muže a zde pokračovala její výchova. Nejprve pomáhala tchýni v domácích pracích. Bylo od ní vyžadováno, aby byla čistotná. Tchýně ji učila vařit, tak jak je její manžel zvyklý jíst. Postavení ženy se měnilo až s narozením prvního potomka, potom byla přijata do rodiny svého muže jako plnohodnotný člen.

Pokud si byla romská žena jistá, že je v jiném stavu, oznámila to nejprve ženám v rodině a až potom svému manželovi. Po celou dobu těhotenství musela dodržovat pravidla na ochranu plodu. Tato pravidla byla založena na pověrách, které se vztahovaly k víře většiny Romů. Do poslední chvíle však pracovala, a když nastal čas porodu, manžel vyburcoval sousedy a zavolal porodní bábu, která měla nejen funkci porodníka, ale i funkci magickou. Potom se čekalo na oficiální křest, neboť do té doby byl novorozenec vystaven působení zlých sil a po křtu zlé síly už děťátku ublížit nemohly. Křest probíhal v kostele za přítomnosti kmotra. Při křtu dítě dostávalo jméno, obvykle po svém kmotrovi, jednom z rodičů nebo jiném příbuzném, toto jméno bylo však pouze úřední, fungovalo ve styku s neromskou společností. Kromě tohoto jména dítě dostalo další jméno, romské, které se odvozovalo z jeho fyzických či psychických vlastností, mohlo to být i jméno na základě nějaké události nebo složenina několika slov, které se dítě snažilo vyslovit jako první. V dospělosti se Romové starali především o rodinu. Privilegiem bylo

zajištění dostatku potravy a ošacení, především pak vychovávali své děti. Muž měl povinnost postarat se o rodinu po hmotné stránce. Okolní rodiny považovaly hmotné zabezpečení rodiny za známku mužovy chytrosti. Romové nepovažují za domov dům, ale velkou rodinu, která jim je nablízku.

4 ROMSKÁ RODINA

„Ajsi romňi kampil, savi moro anel.

Lačhi romňi kerel jekha konuratar duj.

Správná žena umí obstarat chleba.

Správná žena udělá z jedné koruny dvě.

*Romské přísloví*²³

Rodina pro Romy znamenala a stále znamená téměř vše, neboť uspokojovala základní životní potřeby jejích členů. *„Romové mají pozoruhodný vánoční zvyk: Otec rozkrájí jablko na tolik kousků. Kolik je účastníků u společného stolu, načež každý sní svůj díl. Tento zvyk krásně vyjadřuje tradiční romský smysl pro rodinnou pospolitost*²⁴ Romové byli při kočování na okolní společnosti zcela nezávislí, ale uvnitř rodiny byli na sobě naopak závislí beze zbytku. Rodina byla zdrojem obživy, měla funkci vzdělávací a také funkci ochrannou. V pojetí majoritní společnosti je rodina pouze ta nejužší. Je samozřejmé, že známe i své další příbuzné, ale nevidáme se s nimi tak často, proto je bereme jako širokou rodinu, tudíž jako vzdálené příbuzné. Romové však považují za své blízké příbuzné všechny a romština má na rozdíl od češtiny pojmenování i pro děti sestřenic či bratranců. Romové žili se svojí širší rodinou pohromadě v jedné osadě či čtvrti a kromě pokrevního příbuzenství je

²³ www.romove.radio.cz

²⁴ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Str. 44.

pojily i rodinné tradice a vzájemná solidarita. Největším trestem pro Roma bylo jeho vyhnání z rodiny, neboť tím ztrácel veškeré sociální i lidské jistoty. Pro rodinu bylo největší prestiží hodně dětí, především chlapců, jelikož romské přísloví praví, že v chlapcích je síla. Jako prvorozené dítě si mladí manželé proto přáli chlapce, ženy však v skrytu duše doufaly v děvče, které by jim bylo velkou pomocí v domácnosti. Každé další dítě bylo vřele vítáno. Výchovu dětí měla na starosti především matka, ale o dítě se starali i ostatní členové rodiny. Romské děti vyrůstaly obklopeny třemi, někdy i čtyřmi generacemi v soudržném a okolnímu světu uzavřeném společenství. Stejně jako v české rodině existoval rozdíl mezi rolí muže a ženy, existoval i v rodině romské. Romská žena byla vychovávána tak, aby se dokázala o rodinu postarat. Mezi základní povinnosti ženy patřilo především zabezpečit chod domácnosti a vychovat děti, musela zajistit přežití rodiny, což v praxi znamenalo postarat se o to, aby měla rodina dostatečné množství jídla a ošacení. Jídlo musela sehnat jakýmkoli způsobem, buď za vykonání nějaké práce pro sedláky, nebo i žebráním. Romský muž byl navenek i uvnitř hlavou rodiny, nositelem a ochráncem prestiže rodiny, rozhodoval a nesl odpovědnost za rodinu. „Muži dávají před starostí o rodinu a výchovou dětí přednost vyhledávání dalších reprodukčních možností.“²⁵ V mnoha rodinách byl výdělek muže pouze příležitostný, většinu času trávil muž sháněním zakázek, udržováním dobrých vztahů s příbuznými a přáteli, urovnáváním svárů mezi rodinami a podobně. V romské rodině se všichni členové vzájemně podporovali a pomáhali si. Svobodní, kteří jsou i v dnešní romské společnosti spíše raritou, zůstávali u rodičů, sirotků se ujímala jiná rodina, staří lidé byli opatrováni a hluboce váženi, nebyli vyloučeni ze života rodiny. Pro romskou rodinu bylo nemyslitelné dát děti do dětského domova nebo rodiče do domova důchodců. Což platí dodnes. Romští

²⁵ BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Str. 42.

rodiče dokonce odmítali posílat své děti do internátů, kde by byly bez dozoru a pomoci rodiny. Romská rodina tedy zajišťovala ochranu sociální, psychologickou i ekonomickou.

„Za poslední generace romská rodina zeslábla. Především jí nesvědčí vytržení z tradiční velkorodiny a ze soudružné obce, která často výborně fungovala i v nuzné osadě. Pohromou pro ni byla dobře míněná snaha sociálních pracovníků, kteří vidouce hladové, špinavé a otrhané dítě v osadě, usoudili, že musí být odebráno rodičům.“²⁶

5 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE ROMSKÝCH DĚTÍ

Stále více lidí, potencionálních rodičů, se stává žadateli o adopci. V dětských domovech a kojeneckých ústavech je dětí také dostatek, tak v čem je problém? S jistou nadsázkou by se dalo říci, že největším problémem jsou příliš vysoké požadavky žadatelů. Většina z nich by chtěla dítě stejného etnika jako jsou oni, nejlépe kojence a samozřejmě zdravé. Ti méně nároční jsou ochotni se smířit s tím, že má dítě nějakou formu postižení nebo nemoc a jsou jiného etnika, ale většinou ne romského. Romské děti proto v zařízeních ústavní výchovy stále zůstávají. Díky vysokým požadavkům musí budoucí rodiče na dítě čekat i několik let. Čekací doba na dítě neromské může být až 5 let, v případě romského dítěte se tato doba podstatně zkracuje.

Proč tedy o romské děti není zájem? Je samozřejmé, že výchova romského dítěte je v mnohém náročnější než dítěte z majoritní společnosti. Lidé se bojí, že pokud si romské dítě osvojí, budou se muset potýkat s problémy vyplývajícími z hledání identity dítěte, mohou mít strach z nepřijetí dítěte od okolí a nejbližší rodiny, bojí se období, kdy se dítě

²⁶ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Str. 45.

dostane do puberty a zvýší se možnost hledání původní rodiny. Dalším důvodem mohou být zažitá názory na romskou populaci.

„Mluvíme – li o tom, jak je nutné „stavět mosty“ mezi Romy a gádži, pak musíme ocenit (vedle těch, kteří mají odvahu vstoupit do smíšeného manželství) především ty, kteří si vezmou do vlastní rodiny příslušníka „těch druhých“.“²⁷

5.1 Romské dítě vychovávané neromskou rodinou

„Romské děti vyrůstající v náhradní rodinné péči u ne-romských rodičů se ocitají mezi dvěma světy. Ne-romský svět jejich nové rodiny se pro ně stává základním referenčním rámcem (podpořeným navíc školní výchovou a většinou společností). Zároveň však často zažijí bolestnou zkušenost, že jsou tímto ne-romským světem odmítáni a nevhodnými či úmyslnými poznámkami odkazováni do světa jejich biologického původu.“²⁸

Přijmou – li rodiče romské dítě, musí si především uvědomit, že nepřijímají pouze nového člena rodiny, ale současně i novou kulturu. Je velice důležité, aby rodiče v dítěti nepopírali jeho romství, ale naopak ho podporovali. *„Součástí osobní identity každého člověka je pocit příslušnosti ke svému národu, znalost jeho historických kořenů, kulturního dědictví, důležitých osobností historie i současnosti, specifických společenských norem a zvyků atd.“²⁹* Dítě by mělo vědět, že je odlišné, což mu dá okolí ve většině případů najevo, rodiče ho musí podporovat v tom, aby se s touto odlišností smířilo. Již od dětství by se měli rodiče snažit seznámit ho s jeho kulturou, tradicemi a historií. Je důležité, aby romské dítě vědělo, odkud pochází a jaké má jeho společnost zvyky. Je dobré, ne

²⁷ ŘÍČAN, P. S *Romy žít budeme – jde o to jak*. Str. 125.

²⁸ www.nahradnirodina.cz

²⁹ www.nahradnirodina.cz

však nezbytné, aby se rodiče snažili seznámit ho alespoň se základy romského jazyka. Vhodné je čtení romských pohádek. Vítaná by měla být i účast na romských kulturních akcích.

Není od věci seznámit dítě s nějakou romskou rodinou, bude pro něj jednodušší smířit se se svou identitou. Vhodné, ne – li nezbytné je, aby ho rodina upozornila na to, že mezi romskou populací a majoritní společností panuje jistá nevraživost a ne všichni lidé ho přijmou, může se setkat s posměchem až rasistickými útoky. I na tuto možnost by se mělo dítě připravit. Je samozřejmé, že pokud dítě samo neprojevuje zájem stýkat se s romskou společností, není vhodné, aby ho rodiče, ač v dobré vůli, nutili.

Pro výchovu romského dítěte platí stejná pravidla jako pro jakékoli jiné dítě, ovšem určité situace se musí řešit citlivěji, nebo důrazněji. Základem je samozřejmě vybudování vztahu s dítětem, což v praxi znamená, že se rodiče musí dětem věnovat, musí jim naslouchat, zajímat se o ně a jejich problémy či názory a především nedělat předčasné závěry. Rodiče nesmí v dítěti vzbuzovat hrůzu, měli by sice projevovat zájem o dítě, ale nepřehánět to, aby se dítě necítilo stísněně. Každý člověk má rád pochvalu, což u dětí platí ve větší míře. Pokud se dítěti něco povede, mělo by být dostatečně chváleno, je dobré využívat úspěchu v zájmu dítěte a jeho dalšího rozvoje. Rodiče by měli dávat dětem najevo dostatek lásky a porozumění. Dítě by mělo vědět, že je tu rodič pro něj a že je součástí jeho světa. Důležitá je podpora svobodné volby dítěte. Dítě by si mělo umět vybrat samo a rodiče by mu měli u rozhodnutí dát najevo důvěru, kterou v něj mají. Pokud by došlo k nějakému problému, či jiné silně emotivní situaci, nikdy by rodič neměl tyto emoce potlačovat, také by se neměl snažit potlačit emoce v dítěti. Děti by se měly díky svým rodičům naučit nepřipouštět si tolik emoce. *„Nejjednodušší a nejpřirozenější způsob, jak se svými dětmi navázat v citově vypjatých situacích kontakt, je svěřit se*

s podobnými situacemi, kdy bylo ouvej nám“³⁰ Velice důležité je, aby se dítě naučilo mít rádo samo sebe. U romských dětí jsou tyto věci obzvláště důležité, s nespravedlností, narážkami a jinými nepříjemnými situacemi se bohužel budou muset potýkat a ani rodiče to nemůžou zcela ovlivnit. Mohou však ovlivnit to, jak se dítě v těchto situacích zachová.

5.2 Identita romského dítěte

*„Součástí osobnosti každého člověka je pocit příslušnosti ke svému národu, znalosti jeho historických kořenů, kulturního dědictví, důležitých osobností historie i současnosti, specifických společenských norem a zvyků.“*³¹

Romské děti vyrůstající u neromských rodičů se, aniž by chtěly, ocitají mezi dvěma světy. Svým způsobem jsou nuceny přijmout svět nové rodiny, školy a společnosti jako takové za výchozí. Doma se učí českým nebo moravským zvykům, pokud ovšem jejich rodina nepracuje s romskou kulturou a tradicí. Ačkoli se od svých vrstevníků neliší, dříve nebo později zažijí velké zklamání. Většinovým světem jsou stále odmítáni a nevhodnými poznámkami odkázáni do světa svého původu. S romským světem však nemají žádné, nebo velmi malé zkušenosti, tudíž nebudou přijati ani tímto světem. Takové dítě se může cítit rozpolcené, vzhledem k tomu, že se ocitne mezi romským a neromským světem, do obou patří, ale ani v jednom z nich není doma. Netuší, kam patří, a nemá pevně vybudovanou identitu. Krom pocitu, že dítě vlastně nikam nepatří, se na riziku nevybudování identity podílí i hrozba pro všechny děti vyrůstající v náhradní rodině. Vzhledem k jejich nedostatečným nebo negativním informacím o svých biologických rodičích. Ani neznalost okolností, které předcházely jeho umístění do náhradní rodiny, nejsou přínosem. „*Ani*

³⁰ BERNEOVÁ, P. H. *Jak nevychovat dítě s pocitem méněcennosti*. Str. 100.

³¹ VANČÁKOVÁ, M. *Romské dítě v náhradní rodině*. Str. 8.

pěstouni nemohou vytvořit „neroma“ nebo „antiroma“. Jejich realistickým cílem by mělo být vytvoření Roma se smíšenou identitou. On sám sebe bude považovat za pravého Roma, ale bude mít všechny zvyky a návyky majoritní společnosti. Bude schopen se v ní bez konfliktů pohybovat.“³²

³² KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte*. Str. 9.

PRAKTICKÁ ČÁST

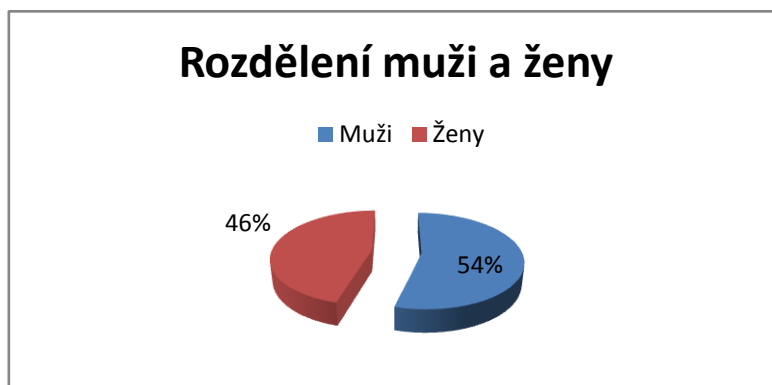
Cílem mého výzkumu bylo zmapování názorů lidí na danou problematiku. Rozeslala jsem 100 dotazníků, z nichž se mi jich vrátilo 70. Snažila jsem se o získání informací od respondentů různého věku, vzdělání a sociálního postavení. Poměr mužů a žen byl téměř poloviční.

Na začátku výzkumu jsem měla tři hypotézy. První z nich byla, že většina lidí by o adopci nebo pěstounské péči romského dítěte ani neuvažovala. Tato hypotéza se mi potvrdila, ačkoli mne překvapil počet lidí, kteří by si dokázali představit, že by si romské dítě osvojili. Bohužel je to stále jen malá část. Přesněji 17% dotazovaných by si romské dítě osvojilo, 18% respondentů nevědělo a celých 65% by si osvojení romského dítěte nedokázalo představit.

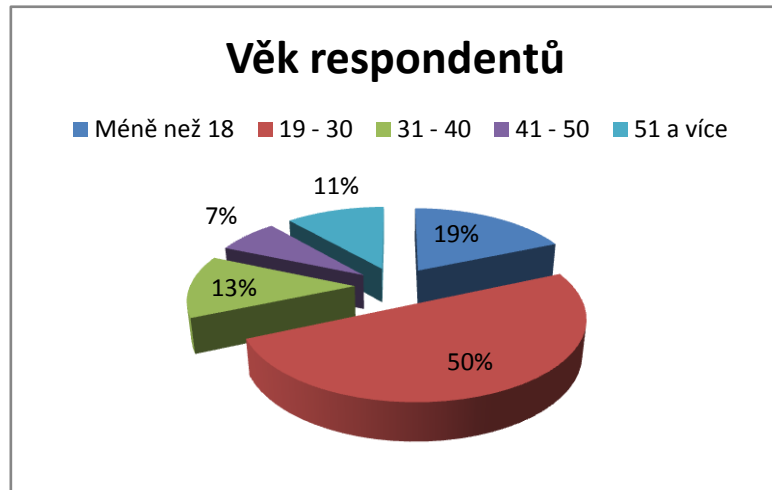
Další hypotéza se týkala náhradní rodinné péče dítěte jiného etnika. V tomto případě jsem měla stejné mínění jako u první hypotézy. Tentokrát se mi můj předpoklad nepotvrdil. Více než polovina respondentů (56%) by si uměla představit osvojení dítěte jiného etnika, 20% si nebylo jistých a 24% by bylo proti.

Ve třetí hypotéze jsem předpokládala, že si většina lidí bude myslet, že je rozdíl mezi dětmi romskými a dětmi z majoritní společnosti. Tento předpoklad se mi také potvrdil. 60% respondentů si myslí, že mezi nimi rozdíl je, 24% dotazovaných mezi nimi rozdíl nevidí a 16% lidí si není jistých. Lidé, kteří vidí rozdíl mezi těmito dětmi, uváděli, že krom barvy kůže je u romských dětí patrný především větší temperament, romské děti jsou podle některých respondentů svobodomyšlnější, mají jiný postoj k okolí a dají se hůře vychovat.

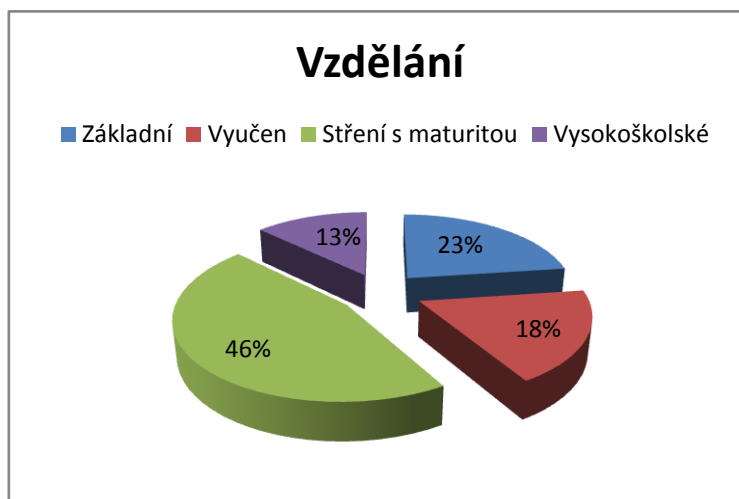
Otázka č. 1	Muži	Ženy
Rozdělení muži a ženy	38	32

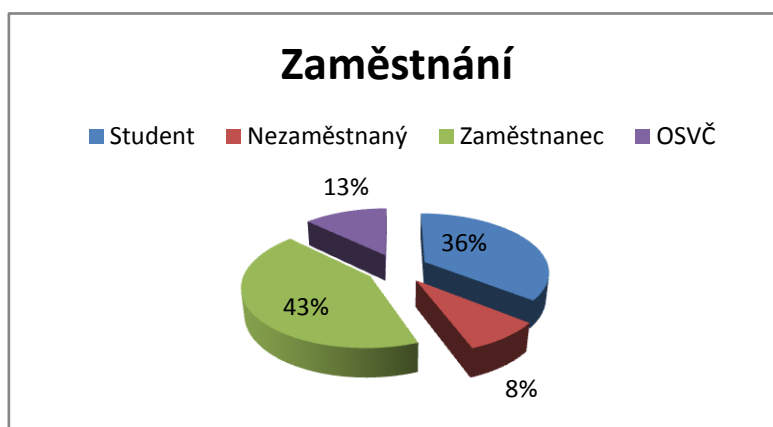
Otázka č. 2	Věk respondentů
Méně než 18	13
19 - 30	35
31 - 40	9
41 - 50	5
51 a více	8

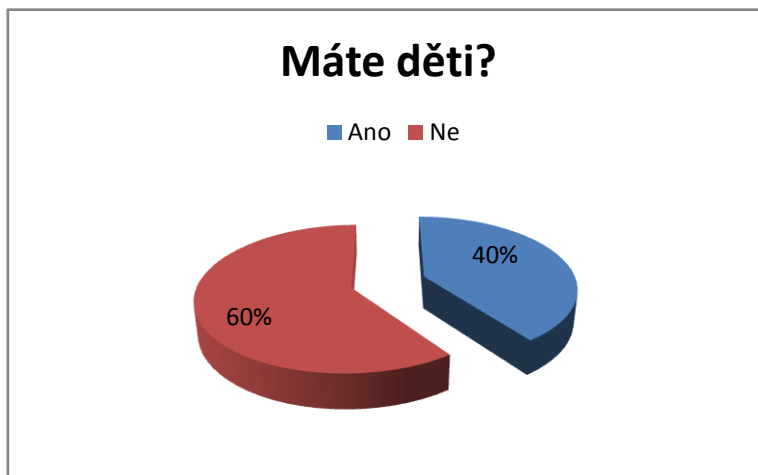
Otázka č. 3	Vzdělání
Základní	16
Vyučen	13
Střední s maturitou	32
Vysokoškolské	9

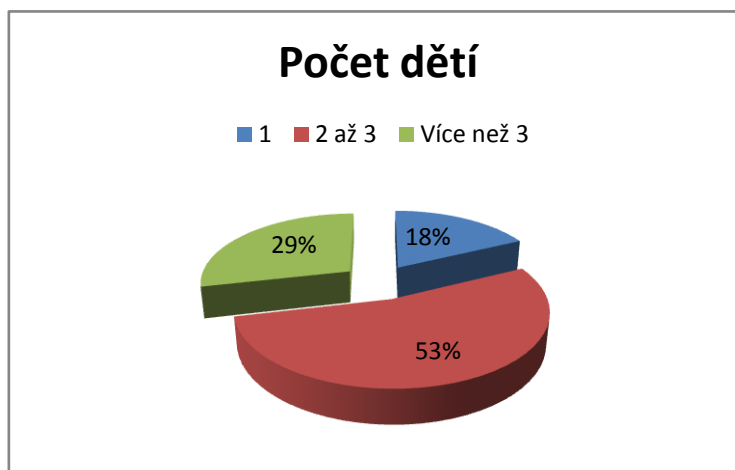
Otázka č. 4	Zaměstnání
Student	25
Nezaměstnaný	6
Zaměstnanec	30
OSVČ	9

Otázka č. 5	Máte děti?
Ano	28
Ne	42

Otázka č. 6	Počet dětí
1	5
2 až 3	15
Více než 3	8

Otázka č. 7	Umíte si představit, že byste si dítě adoptoval/a?
Ano	39
Ne	17
Nevím	14

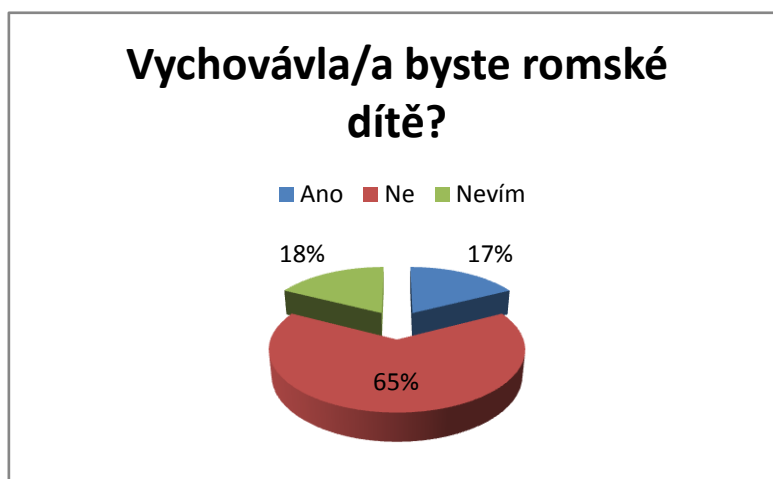
Otázka č. 8	Vzal/a byste si dítě do pěstounské péče?
Ano	33
Ne	23
Nevím	16

Otázka č. 9	Vychovával/a byste dítě jiného etnika?
Ano	31
Ne	13
Nevím	16

Otázka č. 10	Vychovávla/a byste romské dítě?
Ano	14
Ne	52
Nevím	14

Otázka č. 11	Je rozdíl mezi romskými a neromskými dětmi?
Ano	42
Ne	17
Nevím	11

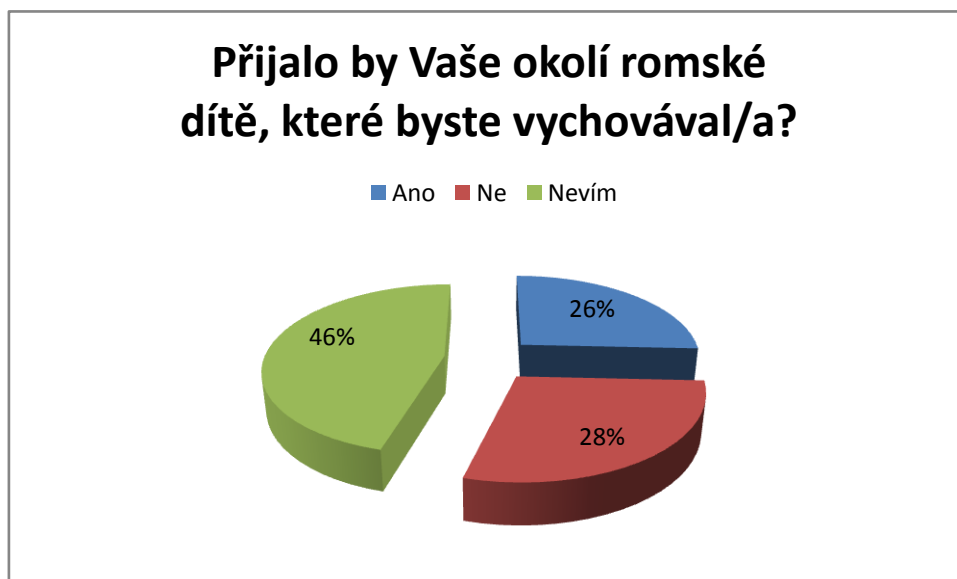
Otázka č. 12. Pokud si myslíte, že jsou mezi dětmi romskými a neromskými rozdíly, v čem?

Téměř všichni jako první odpověděli: v barvě kůže, dalším často uváděným rozdílem byl temperament romských dětí. Geny, které dědí děti po rodičích, jsou u romských dětí jiné než u dětí neromských. Podle některých lidí jsou romské děti těžko zvládnutelné až naprosto nezvládnutelné, vyvolávají konflikty a neumí si vážit toho, co mají.

Otázka č. 13	Projeví se u romských dětí hlas krve?
Ano	37
Ne	16
Nevím	17

otázka č. 14	Přijalo by Vaše okolí romské dítě, které byste vychovával/a?
Ano	18
Ne	20
Nevím	32

Otázka č. 15. Myslíte si, že bude výchova romského dítěte úspěšná?

Proč?

otázka č. 15	Bude taková výchova úspěšná?
Ano	45
Ne	25

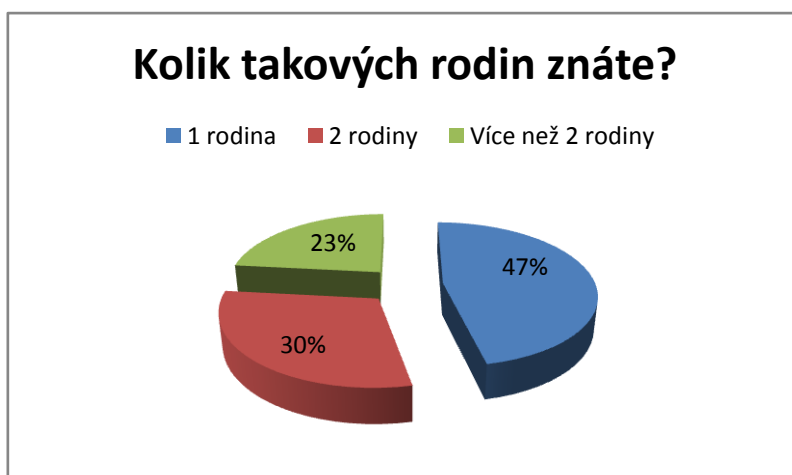

Lidé, kteří si mysleli, že taková výchova úspěšná nebude, uváděli jako hlavní důvod ztrátu identity dítěte a následné hledání sama sebe, což by v praxi znamenalo připojení se k romské společnosti a získání jejích návyků.

Otázka č. 16	Znáte někoho ve vašem okolí, kdo vychovává romské dítě?
Ano	29
Ne	41

Otázka č. 17	Kolik takových rodin znáte?
1 rodina	14
2 rodiny	9
Více než 2 rodiny	7

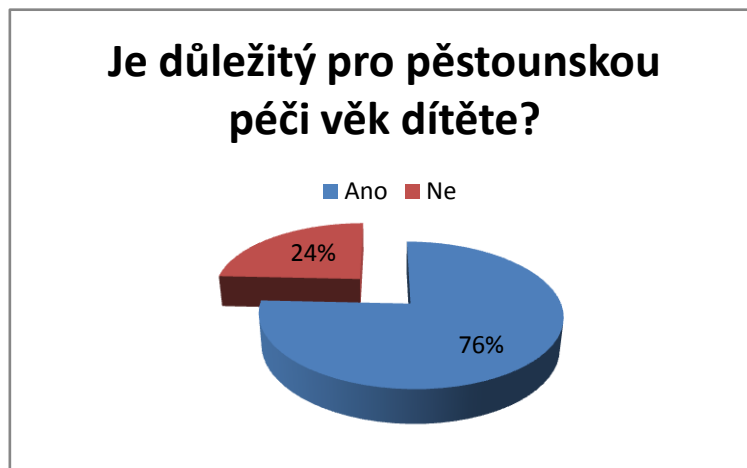
Otázka č. 18	Je mentalita romských dětí jiná než dětí neromských?
Ano	45
Ne	13
Nevím	12

Otázka č. 19. Pokud si myslíte, že je mentalita romských dětí jiná, v čem?

Opět se jako nejčastější příklad uváděla genetická výbava romských dětí a normy chování získané od rodičů.

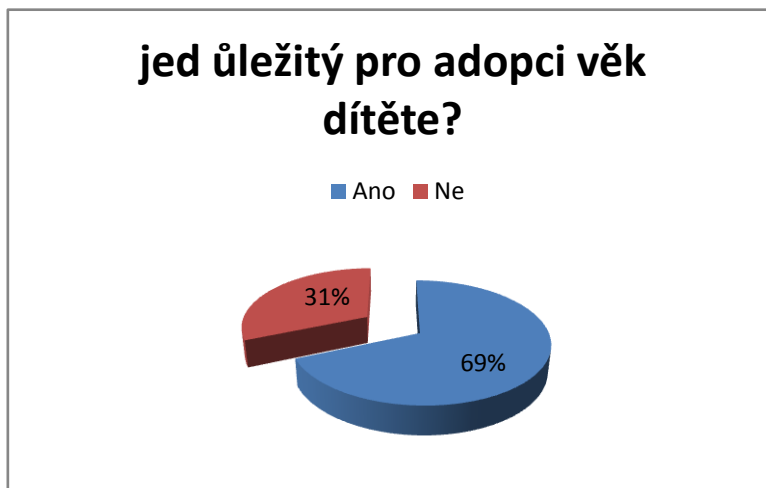
Otázka č. 20	Je důležitý pro pěstounskou péči věk dítěte?
Ano	53
Ne	17

Otázka č. 21. Pokud je věk dítěte pro pěstounskou péči důležitý, proč?

Dalo by se říci, že většina lidí se domnívá, že věk je důležitý především proto, že čím dříve se dítě dostane do pěstounské rodiny, tím bude větší možnost řádné výchovy.

Otázka č. 22	Jed úležitý pro adopci věk dítěte?
Ano	48
Ne	22

Otázka č. 23. Pokud je pro adopci důležitý věk dítěte, pak v čem? Odpovědi se v podstatě shodovaly s odpověďmi na otázku č. 21.

Otázka č. 24	Je podle Vás důležitý věk pěstouna (adoptivního rodiče)?
Ano	39
Ne	31

Otázka č. 25. Proč je, nebo není důležitý věk pěstouna (adoptivního rodiče)?

Zde se odpovědi lišily. Lidé, kteří si myslí, že věk důležitý není, uváděli, že v každém věku je člověk schopen se o dítě postarat. Pokud si myslí, že věk důležitý je, lišili se v názoru, zda je lepší mladý rodič nebo starší. Ti, kteří uváděli mladé rodiče, konstatovali, že mladí lidé mají modernější názory, jsou pružnější ve výchově, mají větší trpělivost. Naopak starší rodiče mají větší zkušenosti, většinou jsou lépe zajištěni.

Otázka č. 26. Jaké vlastnosti by měl mít pěstoun (adoptivní rodič) a jaké ne?

Měl by být empatický, mít zkušenosti s výchovou, trpělivý, měl by být ochoten obětovat se, brát osvojené dítě jako vlastní, měl by být hodný a klidný, měl by mít o dítě opravdový zájem...

Neměl by být lehkovážný, agresivní, necitlivý, sobecký, závislý na návykových látkách, zlý...

Závěr

Náhradní rodinná péče je téma stále více aktuální. Přibývá párů, které mají touhu mít dítě, ale příroda jim toto potěšení neumožnila. Proto přichází na řadu náhradní rodinná péče. Žadatelů je více než dost, dětí je také dostatek, ale čekací doby jsou i přesto mnohdy velice dlouhé. Častým důvodem jsou příliš velké nároky na dítě. Téměř všichni žadatelé by si přáli bílé, zdravé dítě, samozřejmě malé. Problémem však je, že těchto dětí je nedostatek, proto musí budoucí rodiče polevit ze svých nároků, nebo se smířit s tím, že na vysněné dítě mohou čekat velice dlouho a v některých případech se nemusí ani dočkat.

V této práci jsem se snažila poukázat na to, že kojenecké ústavy a dětské domovy jsou přeplněny romskými dětmi, které mají jen malou naději dostat se do náhradní rodiny. Velkým přínosem pro pochopení této problematiky byla možnost spolupráce s romskými dětmi během mých praxí, které se uskutečnily v kojeneckém ústavu, dětském domově a oddělení sociálně – právní ochrany dětí.

Prostřednictvím této práce jsem se snažila o přiblížení náhradní rodinné péče jako celku, podrobnější seznámení se s romskou historií a kulturou, především pak s romskou rodinou a s problematikou náhradní rodinné péče romských dětí. Snažila jsem se uvést několik doporučení pro zdárnou výchovu romského dítěte v neromské rodině. Je samozřejmé, že výchova jakéhokoli dítěte je velice individuální, ovšem výchova romského dítěte je o něco složitější. Rodiče nemají zapomínat na to, že i dítě vychovávané v neromské rodině je stále Romem, proto je důležité nepotlačovat, ale naopak podporovat vlastní romství dítěte.

V praktické části zjišťuji názory lidí na tuto problematiku. Výsledky jsem následně zpracovala a vyhodnotila, pro lepší představu jsem je znázorňovala pomocí tabulek a grafů.

Podle mého názoru je toto téma ve společnosti velice opomíjené, ovšem o to více důležité. Mnoho lidí se vyhýbá jakýmkoli náznakům možné diskuze týkající se náhradní rodinné péče romských dětí. Stále se najdou

lidé, pro něž je nepředstavitelná a nepřirozená situace, kdy si rodina z majority osvojí dítě z minority, což je škoda.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- ARCHER, C, VLČKOVÁ, P, MATĚJČEK, Z. *Dítě v náhradní rodině*. Praha : Portál, 2001. 119 s. ISBN 80-7178-578-4.
- BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha : Votobia, 2004. 179 s. ISBN 80-7220-180-8.
- BERNE, P. H. *Jak nevychovat dítě s pocitem méněcennosti* . Praha : Portál, 1998. 132 s. ISBN 80-7178-192-4.
- BITTNEROVÁ, D. *Kdo jsem a kam patřím? : identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky* . Praha : Sofis, 2005. 459 s. ISBN 80-902785-8-2 .
- BUBLEOVÁ, V, BENEŠOVÁ, L, GROHOVÁ, J. *Hledáme nové rodiče*. Praha : Středisko náhradní rodinné péče, 2001. 24 s.
- DAVIDOVÁ, E. *Romano drom : Cesty Romů 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc : [s.n.], 1995. 245 s. ISBN 80-7067-533-8.
- FRASER, A. *Cikáni*. Praha : NLN nakladatelství Lidové noviny, 1998. 374 s. ISBN 80-7106-212-X.
- GABRIEL, Z, NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha : Grada, 2008. 144 s. ISBN 978-80-247-1788-3.
- HINTNAUS, L. *Člověk a rodina : smysl a funkce rodiny : anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny* . České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zemědělská fakulta, 1998. 79 s. ISBN 80-7040-315-2.
- HORVÁTHOVÁ, J, KOZÁKOVÁ, K, MACHÁLKOVÁ, E. *Memoáry romských žen : Karolína - cesta životem v cikánském voze : Elina - sága rodu Holomků*. Brno : Muzeum romské kultury, 2004. 125 s. ISBN 80-86656-06-3.

JAKOUBEK, M. *Cikáni a etnicita*. Praha : Triton, 2008. 403 s. ISBN 978-80-7387-105-5.

KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte*. Praha : Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008. 48 s.

KOLUCHOVÁ, J. *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči : Olomouc 2. - 4. června 1999* . Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1999. 222 s. ISBN 80-85529-66-1.

KONEČNÁ, H. *Na cestě za dítětem : Dvě malá křídla*. Praha : Academia, 2003. 318 s. ISBN 80-200-1055-6.

LACKOVÁ, E. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. Praha : Triáda, 1997. 272 s. ISBN 80-901861-8-1.

MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče : průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha : Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

SMÉKAL, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit : sociální, pedagogické a psychologické aspekty utváření osobnosti romských dětí a dětí z prostředí jiných minorit* . 1. vyd. Brno : Barrister & Principal, 2003. 197 s. ISBN 80-85947-82-X.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. 144 s. ISBN 80-7178-250-5.

VANČÁKOVÁ, M. *Romské dítě v náhradní rodině*. Praha : KLIMEŠ, Praha : Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008. 48 s.

Elektronické dokumenty

www.wikipedia.cz : Rodina [online]. 2001 , 9.4.2009 [cit. 2009-04-03].

Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>>.

www.wikipedia.cz : Adopce [online]. 2001 , 9.4.2009 [cit. 2009-03-29].

Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Adopce>>.

www.lache-chave.cz : Romové a historie [online]. 2001 , 18. 12. 2007 [cit. 2005-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.lache-chave.cz/historie.php>>.

www.wikipedia.cz : Romská hymna [online]. 2001 , 9.4.2009 [cit. 2009-03-29]. Dostupný z WWW:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Romská_hymna>.

www.rommuz.cz : Dějiny Romů [online]. 2000-2005 [cit. 2009-04-12].

Dostupný z WWW:

<http://www.rommuz.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=35>.

www.romove.radio.cz : Romská rodina [online]. 2000 [cit. 2009-04-12].

Dostupný z WWW: <<http://www.romove.radio.cz/cz/clanek/18387>>.

www.nahradnirodina.cz : Naše romské dítě [online]. 2008 [cit. 2009-04-15]. Dostupný z WWW:

<http://www.nahradnirodina.cz/nase_romske_dite.html>.

Právní předpisy

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. §14.

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. §2/12.

Zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů. §78.

Seznam příloh

Příloha č. I.....	Dotazník
Příloha č. II.....	Vyplněný dotazník
Příloha č. III.....	Několik romských slov a spojení

Příloha č. I

Dobrý den,

Jsem studentkou 3. ročníku Teologické fakulty, oboru sociální a charitativní práce. Píši bakalářskou práci na téma Náhradní rodinná péče romských dětí.

Tento dotazník je zcela anonymní, odpovědi poslouží pouze k účelům mé bakalářské práce.

1. Pohlaví:

- a. Muž
- b. Žena

2. Věk

- a. Méně než 18 let
- b. 19 – 30
- c. 31 – 40
- d. 41 – 50
- e. 51 a více

3. Vzdělání

- a. Základní
- b. Vyučen
- c. Střední s maturitou
- d. Vysokoškolské

4. Zaměstnání

5. Máte děti?

- a. Ano
- b. Ne

6. Pokud jste odpověděl/a ano, kolik dětí máte?

- a. 1
- b. 2 – 3
- c. Více než tři

7. Umíte si představit, že byste si dítě adoptoval/a?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

8. Vzal/a byste si dítě do pěstounské péče?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

9. Byl/a byste ochotná si adoptovat nebo vzít do pěstounské péče dítě jiného etnika?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

10. Vychovával/a byste romské dítě?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

11. Myslíte si, že je rozdíl mezi romskými dětmi a dětmi „neromskými“?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

12. Pokud ano, v čem jsou podle Vás rozdíly?

13. Věříte, že se u romského dítěte projeví tzv. „hlas krve“ (v určité době se romské dítě vychovávané v neromské rodině začne přizpůsobovat a vyhledávat romskou komunitu)

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

14. Myslíte si, že by vaše okolí přijalo romské dítě, které byste vychovával/a?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

15. Myslíte si, že výchova romského dítěte v neromské rodině bude úspěšná?

Proč?

16. Znáte někoho ve vašem okolí, kdo vychovává romské dítě?

- a. Ano
- b. Ne

17. Pokud ano, kolik takových rodin znáte?

18. Myslíte si, že mentalita romských dětí je jiná než dětí „neromských“?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

19. Pokud ano, v čem?

20. Je podle Vás pro pěstounskou péči důležitý věk dítěte?

- a. Ano
- b. Ne

21. Pokud ano, proč?

22. Jak je tomu podle Vás u adopce, je věk dítěte důležitý?

- a. Ano
- b. Ne

23. Pokud ano, proč?

24. Je podle Vás důležitý věk pěstouna (adoptivního rodiče)?

a. Ano

b. Ne

25. Proč?

26. Jaké vlastnosti by podle vás měl mít pěstoun a jaké by naopak mít neměl?

27. Zde je prostor pro Vaše vyjádření k této problematice, nebo k tomuto dotazníku.

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Kristína Tunová

Příloha č. II

Dobrý den,

Jsem studentkou 3. ročníku Teologické fakulty, oboru sociální a charitativní práce. Píši bakalářskou práci na téma Náhradní rodinná péče romských dětí.

Tento dotazník je zcela anonymní, odpovědi poslouží pouze k účelům mé bakalářské práce.

1. Pohlaví:

a. **Muž**

b. Žena

2. Věk

a. Méně než 18 let

b. 19 – 30

c. 31 – 40

d. 41 – 50

e. 51 a více

3. Vzdělání

a. Základní

b. Vyučen

c. Střední s maturitou

d. Vysokoškolské

4. Zaměstnání

Student VŠB-TUO: FBI

5. Máte děti?

a. Ano

b. Ne

6. Pokud jste odpověděl/a ano, kolik dětí máte?

- a. 1
- b. 2 – 3
- c. Více než tři

7. Umíte si představit, že byste si dítě adoptoval/a?

- a. Ano
- b. Ne
- c. **Nevím** (za určitých okolností bych o tom možná mohl uvažovat)

8. Vzal/a byste si dítě do pěstounské péče?

- a. Ano
- b. **Ne**
- c. Nevím

9. Byl/a byste ochotná si adoptovat nebo vzít do pěstounské péče dítě jiného etnika?

- a. Ano
- b. **Ne**
- c. Nevím

10. Vychovával/a byste romské dítě?

- a. Ano
- b. **Ne**
- c. Nevím

11. Myslíte si, že je rozdíl mezi romskými dětmi a dětmi „neromskými“?

- a. **Ano**
- b. Ne
- c. Nevím

12. Pokud ano, v čem jsou podle Vás rozdíly?

Podle mého názoru je rozdíl v životním stylu. Děti vzhlíží k lidem svého etnika a od nich pak přebírají životní styl. Romské děti se tedy chovají,

tak jak to vidí u svého okolí a „neromské“ děti, tak jak to vidí oni u svého okolí. V tomto pak vznikají rozdíly.

13. Věříte, že se u romského dítěte projeví tzv. „hlas krve“ (v určité době se romské dítě vychovávané v neromské rodině začne přizpůsobovat a vyhledávat romskou komunitu)

a. Ano

b. Ne (je to však diskutabilní, záleží v jakém prostředí vyrůstá)

c. Nevím

14. Myslíte si, že by vaše okolí přijalo romské dítě, které byste vychovával/a?

a. Ano

b. Ne

c. Nevím

15. Myslíte si, že výchova romského dítěte v neromské rodině bude úspěšná?
Proč?

Touto otázkou bych asi zodpověděl i otázku číslo 13. Podle mého názoru záleží na prostředí, v kterém by dítě vyrůstalo (zdali by v okolí byl výskyt romských rodin, jestli by okolí dokázalo toto dítě přijmout apod.). A dále samozřejmě na rodičích, na jejich výchově a vztahu k dítěti. Věřím, že ve spojení pozitivních faktorů, by mohla být výchova úspěšná.

16. Znáte někoho ve vašem okolí, kdo vychovává romské dítě?

a. Ano

b. Ne

17. Pokud ano, kolik takových rodin znáte?

18. Myslíte si, že mentalita romských dětí je jiná než dětí „neromských“?

a. Ano

b. Ne

c. Nevím

19. Pokud ano, v čem?

Opět to vyplývá z prostředí, ve kterém vyrůstají. I kdyby však vyrůstali v dobrém prostředí, musí se vyrovnat s tím, že na ně bude vždy pohlíženo jinak než na „neromské“ děti (a většinou vždy negativně). Vyplývá to z toho jak vidí společnost Romy jako celek. To samozřejmě také ovlivní smýšlení romského dítěte.

20. Je podle Vás pro pěstounskou péči důležitý věk dítěte?

a. **Ano**

b. Ne

21. Pokud ano, proč?

Věk je důležitý vždy. Hůře se bude vychovávat 14-ti leté dítě než osmi leté.

Dítě zvyklé 14 let na nějaké prostředí a výchovu, se těžko bude přizpůsobovat novému. Samozřejmě nejlepší věk je co nejnižší.

22. Jak je tomu podle Vás u adopce, je věk dítěte důležitý?

a. **Ano**

b. Ne

23. Pokud ano, proč?

Viz. Otázka 21.

24. Je podle Vás důležitý věk pěstouna (adoptivního rodiče)?

a. **Ano**

b. **Ne**

25. Proč?

Svoji roli by mohlo hrát, vychovával-li již rodič před tím nějaké dítě, ale věk není natolik podstatný.

26. Jaké vlastnosti by podle vás měl mít pěstoun a jaké by naopak mít neměl?

Vždy by se měl k dítěti chovat tak, jako by bylo jeho vlastní.

27. Zde je prostor pro Vaše vyjádření k této problematice, nebo k tomuto dotazníku.

Dnes žijeme v rasistické společnosti, která si nerada připouští jakékoliv rozdíly v rase. Já osobně do téhle společnosti patřím a ztotožňuji se

s ní. Romské dítě bych si neadoptoval a to nejen z důvodu mého přesvědčení, ale i z důvodu, jakým pohledem by se na to dívalo mé okolí. Myslím si, že dnešní společnost ještě není připravená na adopci/pěstounskou péči o romské děti. Vysoký podíl na tom má skutečnost, že Romové jsou společností vnímáni velmi negativně a to hlavně pro své chování a styl života. Většina Romů bývá nezaměstnaných, nevzdělaných, neplatících, pobírajících státní podporu a s absolutním nezájmem dodržovat zákony této země. Každá jejich slabost je ve většině případů odůvodňována malými možnostmi ve společnosti a rasismem. Dovolím si však říct, že dnes dostávají od státu takové podmínky pro život, které se nenabízejí ani „neromským“ občanům. Bohužel s nimi nenakládají správným způsobem, a tím ochuzují jak sebe, tak ostatní, kteří to samozřejmě také vnímají a vytváří si podle toho své názory.

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Kristína Tunová

Příloha č. III

e daj - matka

o dad otec

e čhaj dívka (romská)

e rak'ŕi dívka (neromská)

o čhavo chlapec (romský)

o rak'ŕo chlapec (neromský)

lačho, lačhi dobrý, dobrá

šukar hezký, hezká

dilino, diliŕi hloupý, hloupá

cikno, cikŕi malý, malá

baro, bari velký, velká

mišto dobře

Lačho d'ives Dobrý den

Sar sal? Jak se máš?

Khatar sal? Odkud jsi?

Kaj džas, more? Kam jdeš, člověče?

Džav khere. Jdu domů.

So keras? Co děláš?

So tute? Co je ti?

Šun! Šunen! Poslouchej! Poslouchejte!

Dikh! Dikhen! Podívej! Podívejte!

Beš tele! Posad' se!

Hin tut love? Máš peníze?

Nane man love. Nemám peníze.

Keci ori? Kolik je hodin?

Miri pheň hiŕi šukar. Moje sestra je hezká.

Miro dad hin phuro. Můj otec je starý.

Miri daj hiŕi nasva'ŕi. Moje matka je nemocná.

Abstrakt

TUNOVÁ, K. *Problematika náhradní rodinné péče romských dětí*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra psychologie a sociologie. Vedoucí práce PhDr. Jan Polivka.

Klíčové pojmy: Náhradní rodinná péče, Romské dítě, rodina, historie Romů, Romské etnikum, Romská rodina, Romské dítě v neromské rodině, Identita romského dítěte

Práce se zabývá problematikou náhradní rodinné péče romských dětí. Teoretická část je zaměřena na osvětlení základních pojmů, jako jsou náhradní rodinná péče, adopce, pěstounská péče, mezinárodní adopce, opatrovnictví a ústavní výchova. Dále pak rodina a funkce rodiny, poruchy rodičovství ve vztahu k dítěti a poruchy rodiny. Tato práce dále čtenáře seznamuje s romskou historií a kulturou, obzvláště pak s romskou rodinou. V poslední kapitole teoretické části poskytují několik rad, jak se chovat k romskému dítěti vychovávanému v neromské rodině, především je tato kapitola zaměřena na podporu vlastního já dítěte a jeho kultury. Praktická část je zaměřena na zmapování názoru veřejnosti na danou problematiku.

Abstract

The issue of substitute family care of Roma children

Key terms: Substitute Family Care, Roma children, family history of Roma, Roma, Roma families, Roma children in the family of non-Roma, Roma identity Child

My bachelor thesis is dealing with the substitute family care of the Romany children. In the theoretical part basic terms as substitute family care, adoption, foster care, international adoption, children custody and constitutional education are explained. Furthermore, the phenomenon of the family, the function of the family, parenthood disorders in the relation to the child and the malfunctions of the family are depicted. The reader is acquainted with the Romany history and culture too, particularly with the Romany family. The last chapter of the theoretical part provides a few pieces of advice concerning how to deal with a Romany child being raised in the non - Roma family. In the chapter a special attention is paid to the support of the child's self and his culture.

The practical part focuses on finding out the public opinion on this problem.